

"we willen een regering !"

Deze tekst schreef ik in januari 2011. Toen stond België nog "aan het begin" van de langste regeringsvorming ooit. De verkiezingen dateerden van 13 juni 2010, en pas op 6 december 2011 zou Elio Di Rupo de eed als federaal Eerste minister afleggen.

Aanleiding van mijn tekst — niet oorzaak — was een interview van Bart De Wever, een van de hoofdrolspelers van het drama, aan het Duitse "Der Spiegel", waarin hij België de zieke man van Europa noemde. De reacties op zijn uitspraak betroffen vooral de financiële situatie van het land, en de financiële risico's van zo'n uitspraak.

De titel en tussentitels zijn nieuw.

Ik kan Bart De Wever geen ongelijk geven.

(Ach, waar moei ik me mee? Belgische politiek. Ik, een expat. Wat zeg ik? Een buitenlander. Een Fransman.)

Ik herneem:

Ik kan Bart De Wever geen ongelijk geven wanneer hij zegt dat België de zieke man van Europa is. Niet soms?

Nuance: niet DE zieke. Ook Italië en Wit-Rusland zijn behoorlijk ziek. En Rusland. En in de Balkan voelt men zich niet wel.

EEN zieke man van Europa dus.

Het was "mooi" om zien: de slapende krokodillen die plots wakker schoten na De Wevers verklaring aan Der Spiegel. Hun reactie? "België ziek? Nee! De financiële toestand van het land is minder erg dan hij er uit ziet. En bovendien is een groot deel van de Belgische staatsschuld gewoon een binnenlandse lening: de begoede Belgische burger leent zijn spaargeld aan de staat, en krijgt er een mooie interest op terug – toch altijd beter dan belastingen." Of: "door te zeggen dat er problemen zijn, roep je ze op."

Zóó diep zijn we dus gevallen. In de laatkapitalistische vroeg-eenenentwintigste eeuw wordt de gezondheid van een land alleen gemeten aan zijn kredietwaardigheid. Niet aan democratische principes. De "AAA" van de noteringsagentschappen heeft de verkiezingen en al de politieke rompslomp die daarbij komt kijken op een eenvoudige manier vervangen. Van verkiezingen wordt trouwens gezegd dat ze veel te frequent zijn (want "alleen als er geen verkiezingen in zicht zijn, kan je degelijk werk doen"). Beursnoteringen echter, die kan je niet vaak genoeg hebben. Ze zijn immers de ideale (de objectieve?) thermometer van 's lands gezondheid en van goed bestuur. De politicus die de kiezer naar de mond praat wordt een populist genoemd – een raar woord in een democratie –, maar wat is het woord voor de politicus die de beurs naar de mond praat?

Institutionele problemen zijn echte problemen

Toen Bart De Wever verklaarde dat België de zieke man van Europa is, zat het toch zo gezonde land al tweeënveertig maanden zonder regering. Tweeënveertig. Of dacht u dat de diverse noodregeringen van Verhofstadt, Letermé, Van Rompaeë en nog 's Letermé échte regeringen waren, die een beleid voerden, gebaseerd op een regeerakkoord, en met een democratisch draagvlak? (Voor zover dat draagvlak bestond is het trouwens flink afgekald, nu alweer zes maanden geleden.) Nota bene Verhofstadt, de premier die de institutionele en de financiële problemen jaren lang onder de mat geveegd had (maar op andere vlakken wel goed werk deed – daar niet van af), werd de redder des vaderlands. *"Institutionele problemen"* staat er. Het is een geleerd en koud woord – wel vaak gebruikt, in België. Het is een woord dat de schijn wekt dat het om louter technische aangelegenheden gaat – iets voor politici, niet voor mensen –, terwijl het toch om de essentie van democratie gaat: wie vertegenwoordigt wie om wat te beslissen, en aan wiens wetten en belastingen (geïnstitutionaliseerde solidariteit) ben je onderworpen. Institutionele problemen zijn in essentie democratische problemen. Een land waarvan de instellingen niet werken, is een land zonder democratie.

Hier in Rijsel woon ik op een flinke boogscheut van de Belgische grens. Frankrijk en België zijn Europese landen. Hun geschiedenis lijkt op elkaar – of heeft alleszins gelijkaardige trekken. Dezelfde Romeinen, dezelfde ridders en lijfeigenen, dezelfde Kerk, dezelfde steden, dezelfde Vikings en veel later ook dezelfde Duitsters... en waar de *koninklijke* geschiedenis een tijd lang uit elkaar liep (met *"nation-building"* in Parijs en trans-nationalisme in Wenen), zorgden de Franse Revolutie en het daaropvolgende Franse bewind opnieuw voor gelijkschakeling. Wat in Parijs niet gelukt was, werd in 1830 in Brussel wel tot stand gebracht: het jonge België was revolutionair en het was Fransers dan het Franse moederland – en is dat ook lang gebleven. (Al had het voor iemand als Charles Baudelaire nog wel wat meer mogen zijn. Maar dat lag meer aan Baudelaire dan aan België.)

Frankrijk

Frankrijk mag dan al een republiek zijn, het kiest zijn *keizer*. Elke vijf jaar zijn er keizerverkiezingen (vóór 2002 was dat elke zeven jaar), en zowat drie maanden na de verkiezingen begint het geruzie opnieuw, over wie volgende keer de beste kandidaat kan zijn. Als het echt nodig is, kan er desnoods ook een klein beetje over beleid gedebatteerd worden, maar wat telt is toch vooral de man / de vrouw en diens vertrouwens- en populariteitsbarometers. De verkozen keizer (tot vandaag zijn er nooit keizerinnen gekozen) oordeelt nadien dat hij best alles

zélf doet, desnoods het tegendeel van wat hij beloofd heeft: alle macht in de handen van één man. (In vergelijking met hedendaagse Franse keizers was de Weense Keizer Koster Jozef de tweede een zwakkeling.) Vraag níét aan de keizer dat hij er zorg voor draagt dat het land goed draait en dat de instellingen werken, vraag hem niet dat de verschillende krachten en machten terdege hun werk kunnen doen (ook tégen elkaar), en dat de individuele en georganiseerde burgers initiatieven kunnen nemen... Nee, een Franse keizer doet alles zelf. Hij is de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht. Hij is bedrijfsleider, journalist en pastoor, opperrechter, onderwijzer, generaal en filosoof. En vooral "*vedette*". (Hij is "*People*", zoals de Fransen zeggen.) Het Franse systeem is een inefficiënt systeem, waarin veel maatschappelijke energie verloren gaat. Het creëert een illusie van "*grandeur*", maar is leeg en krachteloos. Eén groot voordeel heeft het wel, en dat merk je elke dag in de krant en op televisie: Franse politiek is spectaculair. Ze zal je nooit vervelen.

België

Vanuit Frankrijk gezien lijkt de Belgische politiek een verademing: geen concentratie van politieke macht, geen sterke man, wel veel overleg, en zoeken naar consensus. Een republiek met de naam van een koninkrijk. Tot je ziet dat er niets gebeurt. Niets. Tot je ziet dat niemand verantwoordelijk is. Niemand. Tot je ziet dat het weinig of niets uitmaakt of er verkiezingen zijn geweest, en wat het resultaat van die verkiezingen was. (Overloop de recente geschiedenis van het land, en je zal zelfs zien dat verliezende partijen vaak het best aan hun trekken komen.) Met alle consensussen en bijzondere meerderheden – al dan niet bij wet bepaald – en met alle gedeelde bevoegdheden zit het Belgische politieke systeem voortaan muurvast. De Franse staatsauto is een lawaaierige vrachtwagen met een amechtige motor en een "sportieve" piloot, die graag zijn kracht en zijn moed laat zien: het ding gaat vaak gevaarlijk slingeren. De Belgische staatsauto daarentegen is een kadetje dat op olie rijdt, met zeven chauffeurs die elkaar vakkundig in een houdgreep hebben. Grendels, sloten en kettingen, en ook vaste roest: het stuur zit geklemd. Zolang er geen bochten zijn gaat alles goed.

Leve de mist, die maakt dat je niet ziet wat er gebeurt

Wie de voorbije maanden de Belgische kranten las (Frans- en Nederlandstalige), was getuige van een bedroevend schouwspel. Niet alleen wat de kranten wél schreven (of de radio en televisie meldden), maar vooral wat ze níét schreven was ontluisterend. Maandenlang kon de burger vernemen "*dat de sfeer goed*" of "*het vertrouwen zoek was*", "*dat er onvoldoende respect werd getoond*", "*dat de verklaringen beledigend waren*", "*dat de politici elkaar onvoldoende kennen*" en "*dat de vroegere generatie wel wist hoe je een compromis moest schrijven*", "*dat er vordering*

werd geboekt" of *"dat het wachten was op een initiatief van de koning om iedereen weer rond de tafel te krijgen"* of *"het vertrouwen te herstellen"*. Onzin. Sfeerberichtgeving. En sfeermakerij. Over de inhoud van de besprekingen werd slechts af en toe bericht. Talrijke journalisten en commentatoren verheugden zich bij wijlen zelfs over het feit *"dat er weinig gelekt werd"*. Geen nieuws, goed nieuws: *"Vermits we weinig weten mogen we denken dat er hard gewerkt wordt aan een akkoord."* Journalisten die zich verheugen over het feit dat ze hun werk niet kunnen doen! Waar elders dan in een dictatuur vind je dat? *"Laten we hopen dat er een akkoord is"* kon je lezen. Welk akkoord? Het maakt weinig uit. Zo diep is de pers gevallen.

Onderwijl groeide het ongeduld. Uit diverse hoeken rezen stemmen op *"dat het nu wel lang genoeg geduurd had"* en vooral *"dat de politici hun werk moeten afmaken"*. Politiek is niet de zaak van de burger, en evenmin van de pers, het is de *job* van politici.

Je kan er niet naast kijken: het Belgische democratische probleem is een ingewikkeld probleem, en er bestaat geen eenvoudige oplossing voor. Zelf probeerde ik in een eerder schrijven, op 21 juli 2008, enkele krachtlijnen uit te zetten in welke richting naar oplossingen kan worden gezocht. Heel eenvoudig gesteld: zorg ervoor dat het Belgisch niveau Belgisch functioneert (stap af van het schijn-België van vandaag). Wat niet Belgisch kan functioneren – wat niet Belgisch kan beslist worden – moet op een ander niveau (de gewesten en de gemeenschappen) worden geplaatst. Zorg ook voor samenwerkingsstructuren (die bestaan nauwelijks) en voor klare afspraken. Het feit dat er zowel gemeenschappen als gewesten zijn (niet alleen wettelijk, maar ook feitelijk) is dé bron van complexiteit: Daar ligt de knoop. Daar moet over gepraat worden.

Niemand zoekt naar een oplossing

Vermits iedereen wil dat er een oplossing komt (een regeerakkoord), verwacht ik heel naïef dat iedereen zoekt hoe zo'n akkoord er kan uitzien. Dat kranten vol staan met bijdragen en opiniestukken over hoe het land er in de toekomst best kan uitzien, en hoe het de weg naar de democratie weer vindt. Vooral: ik verwacht initiatieven (burgerinitiatieven, academici, journalisten, cursiefschrijvers, bedrijfsleiders, vakbondsmensen, dichters...) waarbij *vanuit verschillende standpunten* gezocht wordt naar goede oplossingen.

En wat lees ik? Wat hoor ik? *Niks! Nada! Rien du tout!* Zelfs de meest overtuigende verdedigers van het Belgische model zijn niet in staat een initiatief op te zetten waarin vanuit verschillende opinies en verwachtingen samen gezocht wordt naar werkbare oplossingen voor het land ¹. Als België écht een meerwaarde heeft, dan moet het toch mogelijk zijn dat Belgische burgers zelf, vanuit hun

¹ Deze tekst schreef ik in januari 2011. Het G1000-initiatief van David Van Reybroeck en consorten dateert van hetzelfde jaar.

diversiteit, nadenken over de toekomstige democratische structuur van hun land. Maar dat vertikken ze. Het meest recente – en heel timide – initiatief in die zin is al enkele jaren oud en vergeten. Dood en begraven². Iedereen blijft bij zijn standpunt (*"campe sur ses positions"*) en schreeuwt hard zijn eigen eisen uit. Belgische burgers gaan niet akkoord met elkaar – zelfs niet met zichzelf –, maar dat is niet hún probleem, vinden ze. Dat is het probleem van de politici! Wanneer burgers weigeren na te denken over de toekomst van hun land, wanneer ze de fundamentele problemen naar de politici schuiven, is de democratie op sterven na dood. Je mag dan ook niet meer verwonderd zijn dat het land door een korps van beroepspolitici wordt bestuurd. Allemaal dezelfde opleiding, en zo mogelijk van vader op dochter of zoon.

Het voorlopige dieptepunt van dit democratische falen wordt de betoging van 23 januari in Brussel. *"Het heeft nu lang genoeg geduurd"* en *"we willen een regering!"*. Welke regering? Met welke partijen. En welk programma? Om wat te doen? Het maakt allemaal niks meer uit. Zelden heeft de burger met meer kracht getoond dat de politiek hem niet interesseert, dat het hem weinig scheelt wat er beslist wordt en waarom: *brood, spelen, en een regering*. En een blinddoek en oordopjes. En een AAA-notering. Koninklijk bemiddelaar Vande Lanotte³ heeft voorgesteld het aantal verkiezingen te beperken. Dat is alvast een goed begin.

Jef, 21 januari 2011 (inleiding, titels en voetnoten 1 en 3: mei 2015)

² Het leidde tot een merkwaardig voorstel met een Belgische kieskring voor een deel van de volksvertegenwoordiging. Nederlandstaligen kunnen zo op Franstalige kandidaten stemmen, en vice versa. De initiatiefnemers vonden wel dat het aantal Nederlandstalige, respectievelijk Franstalige verkozenen op de Belgische lijst bij wet moest vastgelegd worden. Merkwaardige democratie. Een ideetje uit de DDR?

En een correctie: Er is wel een recent initiatief, van Groen en Ecolo. Samen tonen ze aan hoe je het land pas écht om zeep kan helpen. Zorg voor Brusselse administraties waarin de Franstalige ambtenaren geen Nederlands en de Nederlandstalige ambtenaren geen Frans verstaan. Zo loopt het gegarandeerd fout. Wie nog dacht dat de groenen voor goed bestuur ijverden, mag die illusie wel helemaal vergeten. Een slecht werkende administratie, was dat niet meer iets voor liberalen?

³ Johan Vande Lanotte was bemiddelaar van 21 oktober 2010 tot 26 januari 2011. Al op 11 januari had hij bij de Koning zijn ontslag ingediend, dat eerst geweigerd werd.